

מסדר החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות חורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב י ן ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים וארבע

הפטרה (מיכה ה, ו-יד, ו א-ח)
פרק ו' א-ח

בלק (תשכ"ה)

א. שאלה כללית:

אברבנאל מקשה לפרקנו:

חברים שהם בתחילה התוכחה (ג') באו בלשון ה' יתברך: "מה עשיתי לך", "ענה בי... כי העליתך... עמי זכר בא...". והפסוקים ו' ז' הם בשם ישראל "במה אקדם...". "האקדמנו בעולות... האתן...". וסאמר "הגיד לך...". (ח') איננו לא בשם האל ולא בשם ישראל, כי אם בשם מדבר שלישי, כמו שאמר "ומה ה' דורש ממך... וחצנע לכה עם אלוקיך", ומה טעם החלופים האלה?

ענה לקושיך!

ב. א' קום ריב את ההרים ותשמענה הגבעות קולך
ב' שמעו הרים את ריב ה'...

רש"י ד"ה את ההרים: את האבות
ד"ה הגבעות: האמהות

שמות רבה ט"ו ד': ...כשהלך משה ואמר לישראל: כך אמר לי הקב"ה (שם י"ג ד') "היום אתם יוצאים בחדש האביב", אמרו לו: הילכן הוא? אמר להם: הרי עומד - (שיר השירים ב') "קול דודי הנה זה בא" אמר ר' יהודה: מהו (שיר השירים שם) "מדלג על ההרים"? אמר הקב"ה: אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינם נגאלים לעולם, אלא לכי אני מסתכל? לאבותיהם הקדושים. שם (שמות ו' ה') "וגם אני שמעתי את צאקת בני ישראל ואזכור את בריתי" (בזכות אבותם אני גואלם, לכן כתיב מדלג על ההרים, ואין הרים אלא אבות, שם (מיכה ו') "שמעו הרים את ריב ה'").

ראב"ע ד"ה שמעו: שמעו כמו האזינו בעבור היותם עומדים וככה כי היא שמעה.

1) מה ראה רש"י ללכת כאן בעקבות המדרש ולהוציא הטלים אבות ואמהות מסמטעותן, ולא עשה כן ביחזקאל ו'?

פ' ג' שים פניך אל הרי ישראל והנבא אליהם
ג' ... הרי ישראל שמעו דבר אד' אלוקים

רע' עלון הדורכה!

2) הסבר את פירושו של הראב"ע ומה הן ראיותיו מסקומות אחרים במקרא?

ג. ג' עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתך ענה בי.

רש"י ד"ה מה עשיתי לך: תן לבך להכיר מה טוב עשיתי לך,
ד"ה ומה הלאיתך בעבודתי.

המפרשים כלם - כקדמונים כחדשים - (פרט לאברבנאל) מפרשים פסוקנו פירושו אחר, שלא כרש"י.

1) מהו הפירוש האחר שבו ניתן לפרש את פסוקנו?

2) מה הן סעלותיו של הפירוש האחר?

אא 3) מה ראה רש"י לפרש כפי שפרש?

ד. ה' עמי זכר נא מה יעץ בלק סלך מואב ומה ענה אותו נלעם בן פעור מן השטים עד חגלגל למען דעה צדקות ה'.

משה זיידלו: מיכה פרק ו' (תרביץ כרך י"ז חש"ו ע' 15)

...אין ספק לדעתי שלגדו עיניו (של מיכה) רחפו דברי וכוהו של שמואל עם העם בגלגל אחרי חדשם שם את סלוכת שאול (שם' א' י"א, יד-טו), כי דברי מיכה סקבילים לדברי שמואל (י"ב ג-ח) גם בתכנם, גם במליצותיהם.

שמואל א' י"ב

מיכה ו'

ד': רעה התיצבו ואשפתה אתכם
לפני ה'.

ב': כי ריב לה' עם עמו
ועם ישראל יתוכח

ג': הנבי ענו בי... את שור מי לקחתי,
ואת מי עשיתי

ג': עמי מה עשיתי לך
ענה בי

ר: ה' אשר עשה את משה ואהרן ואשר העלה את אבותיכם מארץ מצרים...

ג: כי העליתיך מארץ מצרים... ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים

ז: ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה' את כל צדקות ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם.

ח: עמי זכור נא מה יעץ בלק... מן השמים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'

- 1) לפי דעת משה זיידל מתפרש הפסוק הקשה "מן השמים עד הגלגל" על פי הקבלה זו, כיצד?
- 2) מהו הפירוש של "מן השמים עד הגלגל" אם אין שמים לב להקבלה זו?

xx: 3) מהו הקשי התחבירי בפסוקנו וכיצד יש ליישב אותו?

ה. ה' הגיד לך האדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך

1) ר' יוסף אבן כספני: אדני כסף; ד"ה הגיד לך האדם מה טוב: זכר שלשה סוגים עליונים.

חסבר, מהי התמיהה שישב בדבריו!

2) ר' אברהם אבן עזרא

ד"ה הגידו: זאת היא תשובת הנביא, ככה הגיד לך האדם, האומר "במה אקדם ה'" מה טוב בעיניך שתעשה, והוא אינו מבקש אילים ולא בנן, רק עשית משפט, שלא תעשה עול בעמיתך ולא תרובנו בדבור או צהוד, רק תעשה חסד עמו בכל יכולתך, והצנע לכת עם ה' לבדו, שתלך בדרכיו בתום לבב, הפך קשי עורף.

ר' אליעזר מבלגנצי:

שמה הגיד לך אדם מה טוב בעיניו, ככל אשר לך תתן לו, ומה ה' דורש מעמך, מסמוך? רק דבר זה: עשות משפט בין איש ובנו, רעהו ואהבת חסד לעניים ולצריכים, והצנע לכת עם אלוקיך לנהוג בן סורא וכבוד וקדושה... ד"ה ומה ה' דורש: דבר הנביא הוא שאומר לישראל ולא על "הגיד לך" מוסב.

אהרליך: מקרא כפשוטו: ד"ה הגיד לך אדם:

הפירוש המקובל לכל, ששאלה קודמת לדעת האדם במה יקדם ישראל ואלו הדברים, וסוף הפסוק בוסף על תחילתו. ושתי תשובות (= השגות) בדבר: א) לפי שאם כן - אין ל"הגידו" פועל, ב) והשנית שלא בטעם כלשון הזה בכל המקרא, כי ה' המדבר אל יחזקאל יקראו ויאמר "בן אדם" (יחזקאל ב' א' ו) ועוד פעמים הרבה כמעט בכל פרשה עפרשותיו). ועל כן, אלו בא הנביא הזה לקרא לישראל, היה קורא ואומר: הגיד לכם, בני אדם! ובגלל הדברים האלה אומר אני, ש'אדם' הפועל של 'הגיד' האלו מקבול שם ה', שהוא הפועל של 'דורש' בסוף הפסוק...

וזה פירוש הדברים: אחר שאמר הנביא "במה אקדם ה'... האקדמנו בעולות... האתן בכורי פשעי פרי במני חטאת בפשי" והשמיע את השומע מכלל דבריו, שרף בני עמך לקרא את ה' אלוקיהם בכמו אלה, ואין הדרך ההוא הדרך הישר בעיניו, הוא מסלים ואומר: זה דרכך ישראל, והיא תורת האדם שהגיד לך מה טוב, ואולם "מה ה' אלוקיך דורש ממך, כי אם עשות משפט... ואין חפץ לו בזבח, ואף כי בזבחי בכורי אדם, ויתורגם במקרא הזה ללועזית

Dir haben wohl Menschen gesagt was gut sei; aber was fordert ... dein Gott von dir, als dass du....

- 1. מה הקשיים בפסוקנו שבאו שלשתם לתרץ?
- 2. לשם מה טוטיף ר' אליעזר מבלגנצי את המלים "דבר הנביא הוא שאומר לישראל" - והלא כל הספר דברי הנביא הם שאומרים לישראל?
- 3. מה יש לומר לתחילת דברי אהרליך - "הפירוש המקובל לכל" הוא...
- 4. מה פירוש דברי אהרליך "וסוף הפסוק בוסף על תחילתו"?
- 5. מה הן שתי טענותיו של אהרליך נגד הפירוש המקובל?
- 6. כיצד אפשר לסתור כל אחת מטענותיו?
- 7. כיצד מפרש כל אחד משלשת הפרשנים דלעיל את הו"ו של "ומה ה' דורש ממך"?

וכיצד מפרשים וי"ו זו הנושית אחר "הפירוש המקובל לכל"?